

ATTILA LOVASSZOBRA

(Képmellékletekkel)

Irta: *Hekler Antal*

AZ UTÓBBI években, mikor Attila legendás alakja nemcsak a történeti kutatást, hanem a regényírók képzeletét is erősen foglalkoztatta, a Százados-úti művésztelepen egy magyar szobrász lelkében is újjászületett Attila és pedig oly lenyűgözőn meggyőző alakban, hogy láttára a nagy fejedelmet többé másként el sem tudjuk képzelni. Attila egész lénye benne van abban a hatalmas lovaszoborban, mely Cser Károly agyában hatesztendős ázsiai hadifogsága idején fogant meg. A szobor nem pályázatra készült. Születésénél szerencsére nem segédkezett semmiféle fontoskodó bizottság. Az alkotó képzelet lendülete tehát nem forgott veszélyben. A műteremből, hová csak véletlen sodort, azzal a meggyőződéssel távoztam, hogy a magyar lovasszobrok sorozata egészen kivételes alkotással gazdagodott. Nem volnék méltó az őrhelyre, hová hivatásom állított, ha erről a meggyőződésemről nyilvánosan is hitet nem tennék.

Ikonografiai hitelességről Attila ábrázolásánál már eleve alig lehet szó, hiszen külsejéről alig pár, nagyon általános adat áll rendelkezésünkre. A fennmaradt leírások zömök, sárgabőrű, kevésszavú embernek rajzolják, kinek keskenyvágású, mélyenfekvő szemei fürkészőn tapadtak a szemlélőre. Lényében volt valami vad fenkölttség, mely tiszteletet és félelmet parancsolt. Az elhivatottság büszke tudata benne égett minden szavában és minden mozdulatában. Némasága még beszédénél is félelmesebb volt. Ez a lelki arckép a külső vonások fogyatékoságáért bőségesen kárpótol. A művésznek, kit a történeti hitelesség sokszor múzeumszagú külső kellékei nem kötöttek, ezt a lelki jellemképet kellett szobrával kifejezésre juttatni. Törekvése sikerült, mert Attiláját külső hitelesség hijján is hajlandók vagyunk történeti igaz-

ságnak elfogadni. Az összbenyomásnak ezzel a lenyűgöző igazságával s a belső hitelesség diadalmas erejével szemben a külső hitelesség kérdése úgyszólván jelentőségét veszítette. Művésznünk Attila-elgondolása époly kevéssé tűr ellentmondást, mint az a nagyszerű Honeros-arckép, melyet a hellenisztikus szobrászat megbízható külső hagyományok hiányában tisztán irodalmi ihlet alapján alkotott meg.

A kivételes feladat szobrászunkat kivételes megoldáshoz vezette. Az utóbbi századok csaknem minden lovaszobra a Marcus Aurelius—Gattamelata—Colleoni—Trivulzio nemzetségéből származik. Cser Károly Attilájának az őseit legföljebb a távol Kelet kisméretű terrakottaszobrai között találjuk meg, melyek a lovat léptetés és ágaskodás helyett rendesen feszes terpeszállásban ábrázolják. Ennek a koncepciónak nagy méretre való kiérlelésével a Kelet művészete adós maradt, minthogy a monumentális lovaszobor problémája itt sohasem vált otthonossá.

Cser Károly szobrában azonban a kis keleti mag új szellemi és formai tartalommal telítve nagyszerű világtörténeti jellemképpé terebélyesedett. Ami a szemlélőt már első pillantásra megkapja, az az elgondolás fölényes biztonsága és merész frissége. A próbálkozás és kiérlelés fáradtságának semmi nyoma. Ez az Attila nem tartozik a fáradt szobrok közé. Még érzik rajta a belső meglátás ihletének a sodra. Kicsinyes valóságosságnek, a részletek kultuszának ebben az elgondolásban nincs helye. Minden részlet, mint az organizmus egy-egy szerve, önjogúságát feladva, az Egészet szolgálja csupán.

A megszegett nyakú paripa büszke terpeszállása szinte csak talpazata annak a zordonarcú lovasnak, aki kengyelében felállva s a nyeregkápán keresztbe fektetett Isten kardjára támaszkodva sötét pillantással, félelmesen mered föl előttünk. A merészen ívelődő hatalmas melkason világhódító erők feszültségét érezzük. A szobornak vannak mindent felszívó, döntő főnézetei, de nincs egyetlen oly nézete sem, mely kínos torzulásokat és elnyeléseket eredményezne. Az egymásra utaló és egymásba kapcsolódó nézeteknek ez a kiérlelés a legszobrászibb feladat, melynek nehézségeit

Michelangelo nyomán már Benvenuto Cellini is bőven feltárta. Az a mód, ahogy Attila lova fejét a szügyébe vágja, nemcsak az okos állat büszke készségét fejezi ki, de azt is lehetővé teszi, hogy a lovas, kit művészünk elgondolása a Végzet erejével ruházott fel, a homloknézetben is mindenható erővel érvényesüljön. Szobrunkon ló és lovas egyetlen akaratban elválaszthatatlanul forranak össze. Itt nincs szükség kantárra. A lovas hősi nagysága és elszántsága a lóra is átsugárzik, melynek állása és fejtartása nem ráparancsolt engedelmesség, hanem nemesítő akaratkultúra eredménye.

Attilát így megálmodni csak magyar lélekkel lehetett. Ennek az Attila-szobornak, mely mulandó agyagból ércebe kívánczik, mielőbb helyet kell kapnia Budapest valamelyik megfelelő terén. Így kívánja ezt a magyar művészeti kultúra becsülete. A sok rossz és közepes szobor között pár jó is elfér.

VERS A HALOTTHOZ

*A perc a percnek tükre csak
és tartalmuk csakis te vagy,
magadra hagyva meztelen, —
lehullt a nyugtalan lepel:
a megmásító mozdulat.*

*Itt vállalnod kell önmagad,
itt nem lóbálhat rongyokat
örök valód fölött a szél.
Maradsz örökre kőkemény
s lezárt, akár a kárhozat.*

Pilinszky János